
Meddelandeblad

Mottagare: Socialchefer, socialnämnder,
tjänstemän inom socialtjänsten

Nr 1/2021
Januari 2021

Ungdomsövervakning

För barn 15–17 år som döms för brott finns särskilda ungdomspåföljder. I vissa fall kan även unga 18–21 år dömas till dessa påföljder.¹ Från och med den 1 januari 2021 finns en ny särskild ungdomspåföljd; ungdomsövervakning.²

I detta meddelandeblad finns en beskrivning av vad ungdomsövervakning innebär och vad socialtjänsten har för ansvar i samband med att ett barn eller ung person döms till denna påföljd.

Vilka kan dömas till ungdomsövervakning?

Den som är under 21 år, och som har begått ett brott, får dömas till ungdomsövervakning om varken ungdomsvård eller ungdomstjänst är tillräckligt ingripande påföljder med hänsyn till brottslighetens straffvärde och art samt barnet eller den unges tidigare brottslighet. Den som är över 18 år får dömas till ungdomsövervakning endast om det finns särskilda skäl för det.³

Det innebär att ungdomsövervakning framförallt kommer att bli aktuellt när någon har begått ett allvarligt brott eller när det är fråga om allvarliga återfallssituationer som gör att ungdomsvård eller ungdomstjänst inte bedöms vara tillräckligt ingripande samtidigt som det inte finns tillräckliga skäl för sluten ungdomsvård.⁴

¹ Se 32 kap. 1, 2, och 5 §§ BrB

² Se 32 kap. 3 a § BrB.

³ Se 32 kap. 3 a § första stycket BrB.

⁴ Se prop. 2019/20:118 s. 41.

Kriminalvården har ansvaret

Det är Kriminalvården som ansvarar för att verkställa ungdomsövervakningen.⁵ Kriminalvården ska så långt som möjligt utforma verkställigheten av påföljden på ett sätt som är ägnat att förebygga att barnet eller den unge återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt.⁶ Strafftiden för ungdomsövervakning är lägst sex månader och högst ett år.⁷

I inledningen av verkställigheten ska Kriminalvården göra en utredning om barnet eller den unges förhållanden, i syfte att fastställa vilka åtgärder som kan vidtas för att förebygga att han eller hon återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt (verkställighetsplanering). Verkställighetsplaneringen ska resultera i en verkställighetsplan.⁸ Planen ska upprättas inom fyra veckor från det att domen har vunnit laga kraft.⁹

Verkställighetsplaneringen ska genomföras av Kriminalvården i samråd med den dömda. Om det är möjligt, ska samråd ske med hans eller hennes vårdnadshavare. I de fall det bedöms lämpligt får samråd även ske med andra personer.¹⁰

Vid verkställighetsplaneringen ska samverkan ske med socialnämnden i den kommun som enligt socialtjänstlagen (2001:453), SoL, har ansvar för barnet eller den unge och vid behov även med andra berörda myndigheter och aktörer.¹¹ *Läs mer om samverkan med socialnämnden nedan.*

Innehållet bestäms i en verkställighetsplan

Innehållet i påföljden bestäms i en individuellt utformad verkställighetsplan.¹²

Vissa föreskrifter är obligatoriska och ska alltid finnas med i en verkställighetsplan. Verkställighetsplanen ska alltid innehålla föreskrifter om att barnet eller den unge

- ska träffa en av Kriminalvården förordnad koordinator, som huvudregel två gånger i veckan,
- ska inskränkas i sin rörelsefrihet,
- förbjuds att bruka narkotika, alkohol, något annat berusningsmedel, vissa dopingmedel eller vissa andra hälsofarliga varor.¹³

En inskränkning i barnets eller den unges rörelsefrihet kan se ut på olika sätt. Utgångspunkten är att barnet eller den unge förbjuds att vistas utanför bostaden under helgkvällar och helgnätter. Ibland kan barnet eller den unge istället förbjudas att under vissa tider vistas på vissa platser eller i vissa områden eller förbjudas att lämna en viss plats eller ett visst område. Det kan också handla om en skyldighet att under vissa tider uppehålla sig på en viss plats.¹⁴

⁵ Se 2 § lagen (2020:616) om verkställighet av ungdomsövervakning.

⁶ Se 6 § lagen (2020:616) om verkställighet av ungdomsövervakning.

⁷ Se 32 kap. 3 a § andra stycket BrB.

⁸ Se 11 § lagen (2020:616) om verkställighet av ungdomsövervakning.

⁹ Se 3 § och 13 § lagen (2020:616) om verkställighet av ungdomsövervakning.

¹⁰ 11 § lagen (2020:616) om verkställighet av ungdomsövervakning.

¹¹ Se 12 § lagen (2020:616) om verkställighet av ungdomsövervakning.

¹² Se 7 § lagen (2020:616) om verkställighet av ungdomsövervakning.

¹³ Se 14 § och 17 § lagen (2020:616) om verkställighet av ungdomsövervakning.

¹⁴ Se 18 § första och andra stycket lagen (2020:616) om verkställighet av ungdomsövervakning.

Utöver detta får Kriminalvården även föreskriva om andra åtgärder i verkställighetsplanen. Sådana föreskrifter får reglera

- boende,
- skolgång eller annan sysselsättning,
- fritid,
- missbruksbehandling,
- annan vård och behandling, och
- andra åtgärder som syftar till att förebygga att den dömda återfaller i brott eller på andra sätt utvecklas ogynnsamt.¹⁵

Föreskrifter som berör socialtjänstens ansvarsområde

Barn och unga som har dömts till ungdomsövervakning kan vara i behov av stöd från socialtjänsten. Sådant stöd kan också bli en del i ungdomsövervakningen genom att regleras i verkställighetsplanen.¹⁶ I verkställighetsplanen kan det därför ingå föreskrifter om sådant som ligger inom socialtjänstens ansvarsområde. Föreskrifterna kan tex. handla om barnet eller den unges boende eller deltagande i missbruksbehandling eller någon form av påverkansprogram inom socialtjänsten.¹⁷

En förutsättning för att verkställighetsplanen ska kunna innehålla sådana föreskrifter är att socialnämnden bedömer att barnet eller den unge är i behov av sådana insatser enligt SoL eller att det finns förutsättningar för vård enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU.¹⁸ Beviljas den enskilda insatser enligt SoL eller fattas det beslut om vård med stöd av LVU så har socialnämnden ett ansvar att följa upp detta.¹⁹

Kriminalvården ansvarar för kontroll och stöd

Det är Kriminalvården som ansvarar för att kontrollera att barnet eller den unge följer föreskrifterna i verkställighetsplaneringen. Koordinators roll är att hålla kontakt med barnet eller den unge och genom kontroll och stöd och hjälp verka för att verkställighetsplanen följs.²⁰

Att barnet eller den unge följer drog- och alkoholförbudet kontrolleras genom att barnet eller den unge lämnar prover.²¹

Att barnet eller den unge följer inskränkningarna i rörelsefriheten kontrolleras genom elektronisk övervakning.²²

Kriminalvården ska samverka med socialnämnden

När ett barn eller en ung person döms till ungdomsövervakning ska domen expedieras till både Kriminalvården och socialnämnden.²³

¹⁵ Se 15 § lagen (2020:616) om verkställighet av ungdomsövervakning.

¹⁶ Se prop. 2019/20:118 s. 59.

¹⁷ Se prop. 2019/20:118 s. 59–61.

¹⁸ Se prop. 2019/20:119 s. 54 och 59.

¹⁹ Se 3 kap. 3 §, 5 § och 6 c § samt 13 § LVU.

²⁰ Se 2 § och 8 § lagen (2020:616) om verkställighet av ungdomsövervakning.

²¹ Se 16 § lagen (2020:616) om verkställighet av ungdomsövervakning.

²² Se 19 § lagen (2020:616) om verkställighet av ungdomsövervakning.

²³ Se 19 a § förordningen om ändring i förordningen (1990:893) om underrättelse om dom i vissa brottmål, m.m.

Som framgår ovan ska Kriminalvården vid verkställighetsplaneringen samverka med socialnämnden i den kommun som enligt SoL har ansvar för barnet eller den unge.²⁴ Kriminalvården behöver dels få reda på hur barnets eller den unges behov ser ut och dels få reda på vilka resurser som finns och hur de kan samordnas för att kunna planera innehållet i ungdomsövervakningen.²⁵

Utan hinder av sekretess kan socialnämnden därför lämna uppgifter till Kriminalvården om uppgiften behövs för att *upprätta en verkställighetsplan* och uppgiftslämnandet syftar till att fastställa vilka åtgärder som kan vidtas för att förebygga att den dömda återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt.²⁶ Det kan gälla sådan kunskap som socialtjänsten har om barnet eller den unges personliga förhållanden och om barnet eller den unge tidigare har beviljats insatser enligt SoL eller vårdats med stöd av LVU. Socialtjänsten bör även redovisa sin bedömning av vilka insatser inom socialtjänsten som barnet eller den unge eventuellt är i behov av.²⁷ Uppgifterna kan påverka hur föreskrifterna i verkställighetsplanen ska utformas vad gäller vård och behandling eller andra åtgärder men även hur t.ex. föreskrifter om hur barnets eller den unges inskränkningar i rörelsefriheten ska se ut.²⁸

Den information som socialnämnden har lämnat i ett yttrande enligt 11 § LUL kan utgöra ett underlag, men kan behöva kompletteras.²⁹

Kriminalvården har även en skyldighet att samverka med socialnämnden vid sin uppföljning av verkställighetsplanen.³⁰

Utan hinder av sekretess kan socialnämnden därför även lämna uppgifter till Kriminalvården om uppgiften gäller något *som omfattas av verkställighetsplanen*.³¹ Den särskilda koordinatören kan t.ex. behöva ha kontakt med socialtjänsten för att kontrollera att verkställighetsplanen följs av barnet eller den unge. Det innebär att koordinatören kan behöva få uppgifter om sådant som omfattas av planen, t.ex. deltagande i programverksamhet eller missbruksbehandling.³² Minst var åttonde vecka ska Kriminalvården göra en uppföljning.³³

Socialnämnden ska utse en särskild handläggare

Socialnämnden i den kommun som enligt SoL har ansvar för den som har dömts till ungdomsvård ska utse en särskild handläggare för barnet eller den unge under verkställigheten.³⁴ Vilken socialnämnd som har ansvar regleras i 2 a kap. SoL.

²⁴ Se 12 § lagen (2020:616) om verkställighet av ungdomsövervakning.

²⁵ Se prop. 2019/20:118 s. 54.

²⁶ Se 26 kap. 9 b § första stycket OSL.

²⁷ Se prop. 2019/20:118 s. 63 och 160 samt 7 § andra stycket förordningen (2020:792) om verkställighet av ungdomsövervakning.

²⁸ Se prop. 2019/20:118 s. 72 och 160.

²⁹ Se prop. 2019/20:118 s. 54 och 97.

³⁰ Se 16 § lagen (2020:616) om verkställighet av ungdomsövervakning.

³¹ Se 26 kap. 9 b § andra stycket OSL.

³² Se prop. 2019/20:118 s. 98 och 160.

³³ Se 16 § lagen (2020:616) om verkställighet av ungdomsövervakning.

³⁴ Se 9 § lagen (2020:616) om verkställighet av ungdomsövervakning. Enligt 7 § första stycket förordningen (2020:792) om verkställighet av ungdomsövervakning ska en tjänsteman vid socialnämnden utses till särskild handläggare.

Den särskilda handläggaren ska medverka vid verkställighetsplaneringen. Handläggaren ska redovisa socialtjänstens bedömning av vilka åtgärder och insatser som bör ingå i den individuella verkställighetsplanen.³⁵

Det innebär att handläggarens roll är att företräda socialnämnden vid Kriminalvårdens verkställighetsplanering. Under verkställigheten ska den särskilda handläggaren också vara Kriminalvårdens kontaktperson och den som Kriminalvårdens koordinator kan vända sig till när det uppkommer frågor som berör socialtjänsten. Handläggaren ska också medverka vid uppföljning och ändring av verkställighetsplanen.³⁶

När barnet eller den unge missköter sig

För det fall barnet eller den unge missköter sina skyldigheter enligt verkställighetsplanen kan Kriminalvården besluta att

- utöka antalet möten med koordinatorm,
- begära polishämtning till mötena med koordinatorm,
- utöka, återuppta eller avstå från att minska de rörelseinskränkande inslagen
- begära hjälp av polisen för att verkställa föreskrifter om inskränkningar i rörelsefriheten, eller
- på annat sätt ändra verkställighetsplanen.³⁷

Polisen får tillfälligt omhänderta barn och unga som bryter mot sina inskränkningar i rörelsefriheten. Om det är en ung person ska polisen lämna denne i bostaden eller på annan lämplig plats. Om det är ett barn ska polisen i första hand överlämna hen till vårdnadshavarna. Om det inte är möjligt ska polisen överlämna barnet till socialnämnden.³⁸

Om barnet eller den unge i väsentlig grad underlåter att göra vad som åligger honom eller henne enligt en dom på ungdomsövervakning (d.v.s. vid misskötsamhet) så kan domstolen besluta om en ny påföljd eller meddela en varning om de anser att det är en tillräcklig åtgärd.³⁹

Läs mer om socialnämndens ansvar och uppgifter när barn och unga misstänkts för brott eller har begått brott i Socialstyrelsens handbok **Barn och unga som begår brott – handbok för socialtjänsten** (2020).

³⁵ Se 7 § andra stycket förordningen (2020:792) om verkställighet av ungdomsövervakning.

³⁶ Se prop. 2019/20:118 s. 140.

³⁷ Prop. 2019/20:118 s. 90.

³⁸ Se 24 § lagen (2020:616) om verkställighet av ungdomsövervakning.

³⁹ Se 32 kap. 4 § första stycket BrB och prop. 2019/20:118 s. 132.

Denna information (art.nr. 2021-1-7184) kan laddas ner från Socialstyrelsens
webbplats: www.socialstyrelsen.se/publikationer.
